

NEVELÉSEL AZ OKTATÁSÉRT – OKTATÁSSAL A NEVELÉSÉRT
KONFERENCIA
KECSKEMÉT, 2019. NOVEMBER 28–29.

**NEVELÉSEL AZ OKTATÁSÉRT –
OKTATÁSSAL A NEVELÉSÉRT
KONFERENCIA**

Kecskemét, 2019. november 28–29.

Programfüzet és az előadások összefoglalói

Magyar Olvasástársaság, Neumann János Egyetem

Budapest, 2020

A konferencia szervezői
NEUMANN JÁNOS EGYETEM PEDAGÓGUSKÉPZŐ KAR
MAGYAR OLVASÁSTÁRSASÁG

Szerkesztette
Kádárné Fülöp Judit, Szabó Ildikó, Szinger Veronika

Kiadja a
Magyar Olvasástársaság (HUNRA) és a Neumann János Egyetem

Felelős kiadó
Szabó Ildikó, a HUNRA elnöke

ISBN 978-615-81533-0-0

Előszó

A Magyar Olvasástársaság a Neumann János Egyetemmel közösen rendezte meg a Kecskeméten 2019. november 28-án és 29-én a *Neveléssel az olvasásért – olvasással a nevelésért* címmel éves szakmai konferenciáját.

Célunk az elméleti kutatások, eredmények és a gyakorlati alkalmazások egyidejű bemutatása, az elmélet és gyakorlat szereplői számára közös fórum biztosítása volt. Felhívásunkkal a köznevelésben, a felsőoktatásban, a kutatásban jelenlévő szakembereket, könyvtárosokat, egyetemi hallgatókat, PhD-képzésben részt vevőket egyaránt sikerült megszólítanunk. A konferencián olvasással foglalkozó szakemberek gyűltek össze azért, hogy megvitassák egymással az olvasás tanulásával és tanításával kapcsolatos kérdéseiket, felvessék a problémákat, vagy bemutassák már jól bevált, kipróbált módszereiket, projektjeiket.

Az olvasáskutatás számos területét érintette mind hazai, mind nemzetközi kitekintést adva ez a szakmai találkozó, melynek plenáris részében hallottunk a gyermekek olvasásának változásáról Magyarországon, az olvasóvá nevelés néhány európai jó gyakorlatáról, a kétszintű magyar érettségi bevezetése óta eltelt időszak tapasztalatairól, eredményeiről, az érzelmi nevelés és az olvasás kapcsolatának fontosságáról, hatásairól.

Olvasóvá nevelés – olvasóvá válás; Jó gyakorlatok; Biblioterápia, irodalomterápia; Az irodalomtanítás módszertana; Olvasástanítás és -tanulás az iskolától a tanárképzésig; Idegen nyelvi, zenei, irodalmi és digitális műveltség: a szekciók címei jól mutatják, hogy melyek az olvasáskutatás, -tanítás jelenlegi fókuszpontjai. A hat szekcióban harminchat előadás hangzott el, melyek gondolatébresztőként is szolgáltak az utánuk következő, a szekciókat záró beszélgetésekhez.

Jelen kötet az elhangzott előadások rövid összefoglalóit tartalmazza. A bölcsődés korosztálytól az egyetemi hallgatóig, az általános iskolai tanártól az egyetemi oktatóig, a könyvtárostól az olvasáskutatóig: tematikus sokszínűség és változatosság jellemzi az írásokat. A közös bennük az, valamennyi az olvasást és a nevelést egymást szükségszerűen feltételező, támogató, az egyén és közössége boldogulását és sikerét szolgáló tevékenységnek tekinti. Mindezek alapján ezek alapján úgy gondoljuk, hogy a kötetben szereplő írások a szakmabeli és a laikus olvasók körében egyaránt érdeklődésre tarthatnak számot.

Kecskemét, 2020. 02. 22.

Szabó Ildikó
a Magyar Olvasástársaság elnöke

Plenáris előadások

Elnök: Szabó Ildikó (Hunra)

Gombos Péter

Hunra, Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar Magyar Nyelvi és Kultúratudományi Tanszék

Hogyan változtak a gyermekek olvasási szokásai Magyarországon

Bár fél évszázad telt el az első nagy hazai reprezentatív olvasásfelmérés óta, nem bővelkedünk adatokban, ha egy adott korcsoport olvasási szokásaira, ízlésére vagyunk kíváncsiak. Az elmúlt évtizedekben folytak ugyan vizsgálatok, ám nem rendszeresen.

Előadásomban elsősorban a legutolsó feldolgozott, illetve a még nem fel sem dolgozott kutatás eredményei alapján szeretnék helyzetképet adni a 3-17 éves magyar gyerekek olvasási sajátosságairól, szokásairól. Különösen nagy hangsúlyt helyezek az őket érdeklő műfajokra s más olyan tényezőkre, amelyek láthatóan megkülönböztetik őket a korábbi generációktól. Ez már csak azért is érdekes, mert e téren a változás nagyobb, mint amit előzetesen várhattunk. A fantasztikus irodalom vagy éppen a képregények népszerűsége nemcsak vitathatatlan lett, de olyan tényezővé vált, amellyel a könyvtárosoknak és a pedagógusoknak is foglalkozni kell.

Szó lesz az internet- és okostelefon-használat, valamint a könyvolvasás összefüggéséről. A 2017-es és a 2019-es vizsgálat adatai alapján a folyamatosan online lévő fiatalok mintegy 60%-a nem vesz könyvet a kezébe, gyakorlatilag nem olvas irodalmat. Miközben már e probléma megoldásán kellene gondolkodnunk, egyelőre mintha nem vennénk tudomást a helyzetről.

Természetesen szó lesz a legkedveltebb regények listájáról, arról, hogy melyik korosztály körében melyik szerzők, művek sikeresek, de arról is, hogy adott korcsoport tagjai a könyvön kívül mit olvasnak még.

Izgalmas kérdés lehet az is, hogy érettebb, hitelesebb irodalomképe van-e ma egy kamasznak, mint egy nyugdíjasnak. *Erre két korábbi kutatás alapján kísérlek meg választ adni.*

Pompor Zoltán

Hunra

Az olvasóvá nevelés európai jó gyakorlatai

Lassan egy évtizede tudjuk, hangoztatjuk, hogy minden ötödik európai számára nehézséget okoz az írott szöveg megértése, és ennek következtében a mindennapokban való boldogulás is. Nemzetközi és hazai szövegértési mérések azt is alátámasztják, hogy ez alól a magyar tizenévesek sem kivételek. Jó hír, hogy ismerjük megoldást: azokban az országokban, ahol rendszerszintű, országos olvasóvá nevelési programok működnek, ahol az oktatásban az irodalmi szövegek olvasása hangsúlyos szerepet kap, ahol a szülők napi rendszerességgel 15 percet mesélnek a gyerekeknek – a szövegértés átlagos szintje magasabb.

Előadásomban arra vállalkozom, hogy két ország példáján keresztül bemutassam, milyen európai jó gyakorlatai vannak az olvasóvá nevelésnek. Az EURead kezdeményezés – melynek a Magyar Olvasástársaság is tagja – honlapján bemutatkozó országok közül választottam ki két olyat, amelynek programjai a hazai olvasóvá nevelési kezdeményezések számára is példaként szolgálhatnak.

A Svájcban 50 éve működő Gyermek- és Ifjúsági Médiaközpont hatalmas összegű állami és közösségi támogatással valósítja meg projektjeit (évente 3 millió CHF-ből gazdálkodnak). Sokrétű tevékenységük a családok olvasóvá nevelésétől, az iskolai olvasásnépszerűsítő programokon át a kiemelkedő irodalmi alkotások díjazásáig sok területet ölel fel. Előadásomban 7 programot mutatok be röviden. A könyvkelengye programjukat az angolszász Bokstart mintájára szervezik, két kis könyvet kapnak az újszülöttek, a szülők pedig egy tájékoztató füzetet, a programot a gyermekorvosok és könyvtárosok is segítik. Versike- és mondókaadatbázist állítanak össze több nyelven annak érdekében, hogy a szülők minél korábban elkezdhesék a gyermekük anyanyelvi nevelését. A 4-7 éves korosztály számára tematikus könyvhernyókat kölcsönözhetnek az óvodák és az iskolák, a könyvhernyó zsebeiben található könyveket a gyerekek haza is vihetik. Legújabb kezdeményezésük a felolvasónap – a német mintára induló projektben a rendszeres mindennapi mesélés fontosságára hívják fel a figyelmet.

2001-ben indult Az egész **Lengyelország** mesél program, amelynek a célja, hogy a társadalom minél szélesebb rétege számára nyilvánvalóvá tegyék a mesélés fontosságát. A programnak mára már része az olvasás hete, a könyvtárak éjszakája vagy éppen a családi olvasás alprojekt is. A Lengyel Könyvintézet kezdeményezésére 2017-ben indult könyvkelengye program keretében több százezer könyvet juttattak el az újszülött gyerekek családjaihoz. A könyvcsomagot a könyvtárban vehetik át a szülők, így a könyvtárak látogatottsága is nőtt.

Az előadás utolsó részében Európából kitekintve egy – európai kezdeményezésre és támogatással működő – **iráni** olvasóvá nevelő programot mutatok be. Melynek célja könyvtárak alapítása és megerősítése révén elérhetővé tenni a minőségi gyerekkönyveket azok számára is, akikhez amúgy nem jutna el.

Horváth Zsuzsanna

Hunra

Miért és hogyan? Szövegértés az érettségi vizsgán: a szövegek és a feladatok jellemzői

A magyar közoktatásban hazai és nemzetközi vizsgálatok mérik és elemzik a diákok szövegértési képességeit. Az 1970-ben mérték először nemzetközi szinten a 4., a 8. és a 12. osztályos tanulók szövegértési képességét az IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement) kutatótársaság kezdeményezésére. 2000-től az OECD a PISA program keretében három évenként vizsgálja a 15 éves tanulók reprezentatív mintáján a szövegértés szintjét az OECD tagállamokban és további 20-30 államban. Ennek a nagyhatású vizsgálatnak a célja a kormányok tájékoztatása oktatási rendszereik eredményességéről. Magyarországon a nyolcvanas évektől hazai fejlesztésű mérések is vannak ezen a területen: hazai fejlesztésű program volt a MONITOR vizsgálat, majd az ezredfordulón született meg a mára már majdnem 20 éves Országos kompetenciamérés, amely évről-évre tudósítja a 6., 8. és 10. évfolyamos diákokat oktató iskolákat tanulók szövegértési és matematikai képességeiről.

A 2005-ben bevezetett kétszintű érettségi vizsgarendszer magyar nyelv és irodalom írásbeli vizsgájának egyik, azóta is szakmai reflexiók és viták tárgyát képező eleme a középszint vizsgájának szövegértési feladatsora. A vizsgakövetelmények 2017-es változásával emelt szinten is megjelent a szövegértés vizsgálata a nyelvi-irodalmi műveltségi feladatsor céljai között. Ha összevetjük a fenti vizsgálatok célját, koncepcióját, mintáját, szövegértés felfogását, sőt az eredményeit - magáról a szövegértésről is más-más képet kapunk. Ebben a tágabb összefüggésben is értelmezhető a középszintű és emelt szintű szövegértési feladatsorok koncepciója, szöveganyaga és feladat-típológiája. Az előadás erre tesz kísérletet.

1. szekció: Olvasóvá nevelés – olvasóvá válás

Elnök: Kádárné Fülöp Judit (Hunra)

Juhász Valéria

Hunra, Szegedi Tudományegyetem Magyar és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék

Az olvasáskutatás trendjei a nemzetközi olvasáskonferencia tükrében

2019. augusztus 4-e és 7-e között a Hunra támogatásával részt vehettem Koppenhágában a 21. Európai Olvasás Konferencián, amelyet az Európai Olvasástársaságok Szövetsége, a FELA (Federation of European Literacy Associations) szervezett, s amely a Szövetség 70. évfordulójának ünnepi alkalma is volt.

Az olvasáskonferencián a 'literacy' kifejezést szűkebb és tágabb értelemben is használták. Szűkebb értelemben az olvasás, olvasástanítás, -tanulás, szövegértés jelentéskörében értelmeződött, tágabban pedig valamely specifikus területhez, köztük például a matematikához, pénzügyhöz, testneveléshez, természettudományokhoz kapcsolódó műveltség, jártasság jelentésében.

A konferencia a Műveltséghez való jog európai nyilatkozatának (European Declaration of the Right to Literacy, 2016) 11 alapvetéséhez igazodva 6 téma köré szervezte az előadásokat: korai intervenció, minőségi tanítás, digitális kompetencia, literációs környezet, sajátos nevelési igényű gyerekek, az egész életen át tartó literációs képességek, készségek fejlesztése.

Előadásomban felvázolom azokat a fókuszkérdéseket, amelyekre a konferencián elhangzott, olvasással kapcsolatos kutatások irányultak:

- a szülők edukációjának programjai,
- a közös olvasási tevékenységek milyen módszerrel fejlesztik a gyerekek szókincsét,
- az óvodások szocioökonómiai státusza hogyan befolyásolja a literációs nevelődésüket,
- milyen eszközökben, módszerekben érhető tetten az óvoda-iskola közti szelíd átmenet (smooth transition),
- a fonológiai tudatosság mellett az óvodáskori morfológiai tudatosság is előrejelzi az olvasástanulás sikerességét,
- miként használják a „retrospective analysis miscue”, vagyis a visszatekintő hibaelemző módszert az olvasásfejlesztésben,
- a hangos olvasások olvasásfejlesztő szerepének fontossága akár a felső tagozatban vagy a középiskolában is,
- hogyan használják a kreatív írást az írásfejlesztésre,
- mi kell ahhoz, hogy a digitális szövegek hitelességét meg tudják ítélni a gyerekek.
- Az előadásomban kitérek még az eltérő képességű gyerekekkel kapcsolatos kutatásokra, a migrációs problémákra, illetve arra, hogy ki is az a 'literacy coach'.

Lannert Judit

T-Tudok Tudás-management és Oktatókutató Zrt.

A magyar tanulók szövegértési teljesítménye és az erre ható tényezők a nemzetközi és hazai kutatások tükrében

Az előadás a magyar diákok szövegértés kompetenciáinak nemzetközi kontextusba helyezésével vizsgálja a hazai szövegértés-fejlesztés legfontosabb területeit, és arra próbál választ találni, hogy mi lehet az oka a magyar tanulók nemzetközi átlagtól elmaradó szövegértési teljesítményének. Az előadás a PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) és a PISA (Program for International Student Assessment) mérések, valamint a hazai kompetenciamérés eredményeire támaszkodik.

A PISA felmérések azt mutatják, hogy a magyar tanulók az átlag alatt teljesítenek mind a digitális és a nem digitális szövegértés terén. Ugyanakkor a PIRLS eredmények, amik a fiatalabb korosztály tudását mérik, jobb képet mutatnak. A 10 éves gyerekek kezdeti jó szövegértési teljesítménye tehát 15 éves korukra szignifikánsan elmarad a nemzetközi átlagtól. Ezt a romlást – az adatokat vizsgálva - az alábbi tényezők okozhatják:

- Az irodalom hangsúlya a magyar oktatási struktúrában
- Életkori sajátosságok
- Korai szelekció, szegregáció
- Különbség a tanító és tanárképzésben
- Pygmalion és Gólem hatás

A mérések szerint a magyar diákok hagyományosan jobban teljesítenek az élményszerző (irodalmi) szövegekhez kapcsolódó feladatokban, mint az információkereső szövegekében. Ez nem is csoda, hiszen míg alsó tagozatban kifejezett figyelem irányul az élményszerző, irodalmi szövegeken keresztül megvalósuló szövegértés fejlesztésre, addig az ötödik osztálytól kezdve ez a fajta fókuszált szövegértés fejlesztés megszűnik. Ideális esetben a felső tagozatban a szaktárgyaknak kellene átvenniük ezt a feladatot, mégpedig a tárgynak megfelelő szövegtípusok értelmezésének segítségével, valójában nem ez történik. Bár megjelennek olyan új tárgyak, mint a biológia, vagy a történelem, az ezekhez kapcsolódó (jellemzően információszerző) szövegek értelmezése a tanulók önálló feladata, a tudományos tantárgyakat tanítók ritkán fejlesztik, és még ritkábban kéri számon az információszerző szövegek értéséhez szükséges kompetenciákat. Ez is eredményezheti azt, hogy a tanulók kevésbé fejlődnek az információszerző szövegek értelmezése terén. Az összefüggés rámutat arra, hogy a tudományos tényeket, híreket és információkat olyan módon kellene feldolgozni, ami a diákok számára érdekessé és érthetővé teszi ezeket.

A tanulók teljesítményét nemzetközileg is kimagasló mértékben határozza meg Magyarországon a családi háttér. A különböző tényezők közt kiemelkedő összefüggést lehet találni az otthon talált könyvek száma és a tanulók szövegértési teljesítménye között. A tanulók olvasási motivációjára pedig nagyon nagy hatást fejt ki – nagyobb, mint más országokban – a szülők viszonyulása az olvasáshoz. Ez egyrészt azt mutatja, hogy Magyarországon a szülőknek óriási szerepe lehet a gyerekek olvasási szokásainak, motivációinak alakulásában. Másrészt viszont létezik egy indirekt hatás is. Az Országos kompetenciamérés adatait elemezve kimutatható a pedagógusok előítéletes értékelése, amikor a tanuló családi háttere (a szülőknek az iskolához és a pedagógusok kultúrájához való viszonya) formálja a pedagógusok tanulók iránti elvárásait. A tanulóval szembeni alacsony elvárás nem készítet erőfeszítésre, és ez hosszú távon parkoló pályára helyezheti őt az osztályban. Az előadás végezetül kitér arra is, hogy az iskolák és könyvtárak mit tehetnek az eredmények javításáért.

Péterfi Rita

Hunra, Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum

Az életünket meghatározó rejtett kulturális összefüggésekről

2017-ben a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár „Az én könyvtáram” projekt országos reprezentatív vizsgálat keretében vizsgálta meg a felnőttek és a gyerekek olvasási szokásait. Az előadás a felnőttekre vonatkozó adatokat elemzi. A könyvolvasók és a családi könyvtárak nagyságrendjének az elmúlt 50 évben bekövetkezett változása mellett megmutatjuk a könyvtárba járás és a családi könyvtár nagysága között talált összefüggést is. Továbbá a könyvolvasás gyakorisága és a TV nézésre fordított idő viszonylag ismertebb összefüggése mellett megmutatjuk az internet használat és a könyv olvasás gyakoriságának drámai viszonyát.

Rámutatunk a családi írásbeliség jelentőségére, ami a nemzetközi és a hazai oktatási felmérések adatai alapján igen erősen meghatározza a tanulók szövegértés kompetenciáját. A szülők, nagyszülők, testvérek és a tágabb rokonság nyelvhasználata, olvasási és kommunikációs szokásai a gyermek anyanyelvi fejlődésének meghatározó közegét képezik. Ez jelentős előnyt biztosít az iskolában azoknak a gyermekeknek, akiknek családjában a nyelvi és olvasási kultúra hasonló az iskola által közvetíteni kívánt kultúrához, ugyanakkor növekvő leszakadást eredményez a hátrányos helyzetű gyermekek számára. Így a két sebességes fejlődés okán az egyes részterületeken tehetséges vagy egyszerűen csak lassabban fejlődő, több odafigyelést, egyéni bánásmódot igénylő gyermekeket is „kitagadja” az iskola kulturális örökségünkől. A teljes tanulmány olvasható az alábbi címen:

<http://www.azenkonyvtaram.hu/documents/11543/34323/P%C3%A9terfi+Rita.pdf/d4d5317d-88ef-4f1f-ad33-567e1d0d272a>

Bárdos József

Neumann János Egyetem, Kecskemét

Az irodalomtanítás kudarcának okairól

Az előadás az egészen egyszerű alapoktól és új nézőpontból közelíti meg az olvasás és az olvasóvá nevelés kérdését. Rámutat arra, hogy sok fiatal ma is igen sokat olvas, csak mást, csak nem úgy, nem akkor, és nem ahogyan az iskola elképzei, elvárja.

Megmutatja, hogy milyen kritériumoknak kell, hogy a szövegek megfeleljenek az oktatás különböző szintjein ahhoz, hogy a tanulók számára érdekesek, érthetőek és értékesek legyenek egyéni fejlődésük, a nyelvi és kulturális közösségben való önálló mozgásuk szempontjából. Számos példán mutatja be, hogy a tankönyvi szövegek között ma is találunk olyanokat, amelyeknek esztétikai értéke csekély, illetve olyanokat, amelyek egy elavult nemzeti narratíva (mi úgylis mindig vesztesek vagyunk) továbbélését szolgálják. Az előadás számba veszi az olvasás- illetve az irodalomtanítás funkcióit, és rámutat a kudarcok okaként e funkciók összekeveredésére az iskolai munkában.

A „mit olvassunk” és az, hogy hogyan dolgozzuk fel a közös olvasmányt, alapvetően meghatározza a diákoknak az iskolában kialakuló viszonyát az irodalomhoz és az olvasáshoz.

Ezeknek az alapvető kérdéseknek az átgondolása alapozhatná meg a korszerű olvasóvá nevelést, adhatna alapot az irodalom tantervek készítéséhez. Ez tehetné eredményesebbé az irodalommal, mint művészetrel való találkozást. Mert a cél nem az „olvasóvá nevelés”, mint öncél, hanem a művészet segítségül hívása a világ és az ember megismerése érdekében.

Fodor Beatrix

Hunra, Szabó Ervin Könyvtár Pestszentimrei tagkönyvtára

Meg lehet szerettetni a kötelező olvasmányt és a gyerekek még lelkes könyvtárba járókká is válnak?

Az előadás bemutatja a Könyvtári Kft. elnevezésű, Fekete István: Vuk című regényéhez készült 4 könyvtári foglalkozásból álló mintaprogramot, amely az Európai Unió és a kormányzat által támogatott „Az én könyvtáram” projekt keretében készült. Ez a mintaprogram az országosan kifejlesztett 90 mintaprogram közül a 10 kiemelt program között szerepelt, amelynek kipróbálását folyamatos külső értékelés kísérte. A program 3-4. osztályosok számára készült, négy könyvtári foglalkozásból áll, és támogatja az iskolai munkát.

Gyakorlati példákkal bemutatom, hogy hogyan lehet a gyerekekben felkelteni az érdeklődést a kötelező/ajánlott olvasmányok iránt, és mivel lehet bevonni őket a könyvtárba úgy, hogy a foglalkozások befejezése után is aktív könyvtárhasználók maradjanak.

Választ kapunk arra is, hogy milyen gyakorlati módszerekkel lehet elérni, hogy csapattá formálódjanak olyan gyerekek, akik korábban soha nem dolgoztak együtt. Hogyan lehet kihozni az átlagos teljesítményű gyerekekből a legjobbat, hogy felszínre kerüljenek rejtett képességeik?

A színes feladatokon keresztül ötleteket kaphatunk arra, hogy hogyan lehet motiválni a gyerekeket az olvasásra, a könyvtárba járásra.

Bemutatásra kerül számos kreatív feladat, melyeknek típusfeladatai könnyen átültethetők más olvasmányok feldolgozására is.

A Könyvtári Kft. elnevezésű foglalkozás-sorozat részletes leírása megtalálható és letölthető a www.azenkonyvtaram.hu oldalon, a módszertan menüpontból.

Kötél Emőke

Neumann János Egyetem Könyvtár és Információs Központ, Kecskemét

Megváltozott olvasói szokások – változó könyvtári feladatok

A mindenkori könyvtári alaptevékenységeken túl, mint a katalogizálás, rendezés, kölcsönzés, ügyfélszolgálat, ma már számos olyan feladatot látnak el a könyvtárak, amelyek régen plusz feladatok voltak, amelyeket a foglalkozásukat hivatásuknak tekintő könyvtárosok végeztek csak. Ma azonban jelentősen és gyorsan változnak az olvasói szokások és a látogatói igények. Előadásomban kísérletet teszek arra, hogy bemutassam, miként tudják a könyvtárak követni ezeket a változásokat, illetve hogyan alkalmazkodnak az új igényekhez a különböző könyvtártípusok. Elemezzük, hogy mennyiben változtak az információ-feldolgozási alapismeretek, és milyen változásokat hoztak ezek a könyvtárhasználatban, illetve hogy hogyan változtatta meg a hozzáférhető adatbázisok egyre bővülő köre az olvasói szokásokat. A kulturális tartalmakhoz való hozzáférést soha nem látott módon megkönnyítik az olyan adatbázisok, amelyek valójában on-line tudástárak. Az ezzel kapcsolatos tájékoztatás, használatuk támogatása jelentősen kiszélesíti az önálló tanulás számára alkalmas kulturális terepet. A könyvtáros új feladatai közé tartozik a könyvajánlás mellett az adatbázisok megismertetése, illetve az olvasók támogatása az on-line információk keresésében.

2. szekció: Jó gyakorlatok

Elnök: Gombos Péter (Hunra)

Kiss-Berta Beáta

Karinthy Frigyes Gimnázium, Budapest

Élményalapú irodalomtanítás – a 14–19 évesek olvasóvá nevelését célzó jó gyakorlatok egy gimnáziumi magyartanártól

Bár az irodalom tantárgy oktatásában még mindig erősen meghatározó a történeti alapú szemlélet, az utóbbi években egyre jobban megfigyelhető a befogadásközpontú, illetve az élményalapú irodalomtanítás térnyerése. Pethőné Nagy Csilla, Fűzfa Balázs, a Magyar Olvasástársaság, a Magyar-tanárok Egyesülete – a teljesség igénye nélkül, csak válogatva az olvasókat nevelő irodalomtanítás terjesztését célul kitűző szakemberek, szervezetek közül – komoly módszertani segítséget nyújtanak a téma iránt érdeklődő, az irodalom tantárgy módszertanának megújítása iránt nyitott pedagógusoknak.

19 éve tanítok középiskolában – a pályakezddésem óta folyamatosan keresem az új utakat, amelyek túlmutatnak az irodalom tantárgyi jellegén, azaz amelyek nem csupán a sikeres érettségi vizsgát tekintik a közösen végzett tevékenység céljának. Ezen idő alatt meggyőződtem róla, hogy a tantárgy legfontosabb, a diákokat (ideális esetben) egész életükben elkísérő eredménye az olvasóvá nevelés, azaz az olvasás mint információforrás helyett az olvasás örömeért való olvasás megismertetése a 14-19 éves korosztállyal. Az olvasás örömét a művekhez kapcsolódó személyes élményeken keresztül lehet megélni. A tanórákon olyan tevékenységeknek kell kísérniük az olvasást, amelyek fejlesztik a diákok önismeretét, motivációt és teret biztosítanak a gondolatok, érzések megfogalmazásának, lehetőséget adnak az alkotó energiák felszabadítására, az irodalom és az egyéb művészeti ágak összekapcsolására. Az új utakat kereső magyartanárok a tantárgy módszertanán kívül meríthetnek az irodalomterápia és egyéb művészetterápiák, illetve a drámapedagógia eszköztárából is.

Fontos, hogy ezek a tevékenységek ne alkalmasszerűen, a változatosság igénye miatt jelenjenek meg a tanórákon, hanem a tanítási gyakorlatban napi szinten jelen lévő módszer gerincét képezik. Előadásomban az általam használt jó gyakorlatokból szeretnék ízelítőt adni: az egyes gyakorlatok bemutatásán túl beszélek a megvalósítás eredményeiről, örömeiről, nehézségeiről, esetleges buktatóiról is.

Soósne Molnár Helga

Magyar nyelv és irodalom szakos tanár, szaktanácsadó, Ceglédi Szakképzési Centrum Közgazdasági és Informatikai Szakgimnáziuma, Cegléd

Hogyan tartsuk meg az olvasókat az általános iskola után? Személyiségfejlesztés 21. századi irodalommal

Az irodalommal való ismerkedés és az olvasástanítás kezdeti szakaszaiban magától értetődőnek gondoljuk, hogy az életkori sajátosságokat szem előtt tartó, élményszerző szövegeket nyújtunk a gyerekeknek. A felső tagozaton és középiskolai években azonban hirtelen háttérbe szorulnak a befogadás-lélektani szempontok. Az elmélet uralkodóvá válása és a kanonizált szövegek túlsúlya azokat fosztja meg olvasási motivációjuktól, akik a könyv szórakoztató és értelemadó funkciói közül az előbbit részesítik előnyben. Nem segítjük át a kamaszokat az élvező-kikapcsolódó olvasó szintjéről a lényegi-esztétikai befogadás szintjére (Kamarás, 2007), mert éppen útkereső, sőt lázadó életszakaszukban várjuk el tőlük, hogy nyelvileg és értékrendjükben is idegen szövegvilágokban tájékozódjanak.

A magyartanárok (Csobánka, 2016) és a szakirodalom is (Józsa és Józsa, 2014) számba vették már a megoldási lehetőségeket, melyek között első helyen szerepel a gyerekekről és fiatalokról szóló kortárs szövegek súlyának növelése. Előadásomban egy olyan – folyamatosan frissülő – szöveggyűjtemény középiskolai alkalmazását mutatom be, amely a személyiségfejlesztést állítja középpontba. A 21. századi irodalomból válogatott művek, műrészletek megjelenítik a fiatalok tipikus élethelyzeteit, reflektálnak problémáikra; az önismeret alapkérdéseitől (önkép, motiváció, életcélok) a társas kapcsolatok és konfliktusok bemutatásán át vezetnek el a közelmúlt, a jelen, sőt a jövő társadalmi viszonyainak ábrázolásához. Elgondolkodtatnak a szülő és gyerek, tanár és diák, ember és technológia kapcsolatáról, az iskolai hiányzás okairól, és olyan kamaszokat is érintő tabutémákat feszegetnek, mint a függőség, a másság, a testképzavar. Ugyanakkor az olvasmányok a humor, az életszeretet és az elfogadás példáit is felvillantják.

A műveket és azok feldolgozási folyamatait az jellemzi, hogy

- elszakadnak az irodalmi kánontól, ezért a kezdő, újrakezdő olvasókat is motiválják;
- az ifjúsági irodalomtól a fiatal felnőtteknek szóló írásokon át ún. magas irodalomig terjed a szövegek tárháza, de kitekintenek az irodalom határterületeire is (pl. sci-fi, krimi);
- elősegítik a magyar érettségire való felkészülést (szövegértés, szövegalkotás, érvelés);
- támogatják az önkifejezést, az alkotást;
- kooperatív csoportmunkára építenek;
- segítséget nyújtanak a különböző élethelyzetek, emberi kapcsolatok, problémák megértéséhez, kezeléséhez – tehát alkalmazhatók osztályfőnöki órákon is,
- érzékenyítenek a fogyatékkal élő, hátrányos helyzetű, kisebbségekhez tartozó emberek problémáival kapcsolatban;
- a digitális eszközök alkalmazásával játékosá teszik a szövegek befogadását.
- A jó gyakorlat – regisztrációt követően – elérhető a Tempus Közalapítvány Digitális Módszertárában:
– <https://tka.hu/tudastar/dm/481/olvasas-muertelmezes-szemelyisegfejleszt-es-kortars-digitalis-szovegekkel>
- A jó gyakorlat – regisztrációt követően – elérhető a Tempus Közalapítvány Digitális Módszertárában:
– <https://tka.hu/tudastar/dm/481/olvasas-muertelmezes-szemelyisegfejleszt-es-kortars-digitalis-szovegekkel>
- A jó gyakorlat – regisztrációt követően – elérhető a Tempus Közalapítvány Digitális Módszertárában:
<https://tka.hu/tudastar/dm/481/olvasas-muertelmezes-szemelyisegfejleszt-es-kortars-digitalis-szovegekkel>

Peternainé Juhász Zsuzsa - Kónya István

Ady Endre Gimnázium, Debrecen

Olvass többet! határtalanul – magyarul

Az előadásban bemutatjuk debreceni kezdeményezésű, 2006 óta folyamatosan fejlődő „jó gyakorlatunkat”, az Olvass többet! határtalanul - magyarul címet viselő versenyt. Összefoglaljuk gondolatainkat a versenynek az olvasás fejlesztésében és népszerűsítésében betöltött szerepéről. Elmondjuk, hogy hogyan vált az iskolai versenyből sokrétű nemzetközi program, és hogyan nőtt ki ebből a 2018-2020-ra tervezett, 5 európai iskolát összefogó Erasmus+ projekt, ami az Európai legendák – nemzeti irodalmi hősök címet viseli.

A projekt témái:

- Olvasóvá nevelés, érzelmi gazdagítás (klasszikus és kortárs irodalom, illusztrációs pályázat, múzeumpedagógiai eszközök, felolvasások, riportok könyvről-olvasásról).
- Tehetséggondozás – kompetenciafejlesztés (szövegértés, szövegalkotás, kreativitás, nyelvi és digitális kompetenciafejlesztés online, illetve hagyományos feladatlapokkal).
- Tudásmegosztás (könyvtári honlap, olvasótáborok, szakmai napok, konferenciák, Erasmus-projekt, partnerkapcsolatok).

A te fiad olvas vagy focizik?

Hazai és nemzetközi kutatások egyaránt arról számolnak be, hogy a fiúk átlagosan kevesebb időt töltenek olvasással, alacsonyabb olvasási motivációval rendelkeznek, kevésbé értékelik az olvasást, önmagukat kevésbé jó olvasónak tartják, mint a lányok, az olvasás inkább „lányos” időtöltésnek számít. A lányok és fiúk közötti különbség az életkorral csak nő, amit a PIRLS és a PISA vizsgálatok eredményei is alátámasztanak. Az olvasás területén a nemek közötti különbség biológiai megközelítése azokat a veleszületett vagy az érés következtében a hormonális változásokkal párhuzamosan kialakuló tényezőket hangsúlyozza, amelyek a kognitív képességeket befolyásolják. A szociolingvisztikai szempontok pedig elsősorban azokat a tényezőket említik, amelyek a szocializáció során esetlegesen más mintákat közvetítenek az apa és az anya részéről. Az előadás bemutat néhány olyan pedagógiai aspektust is, amely az óvodában és iskolában segíti, vagy sajnálatos módon hátráltatja a fiúk olvasóvá válását, az olvasói önkép, az olvasási teljesítmény vagy iskolai előrehaladás alakulását. Az előadás fő célja olyan jó gyakorlatok ismertetése, amelyek elsősorban a fiúkat célozzák meg. Az „Olvasó apukák az óvodában” elnevezésű finn projekt abból indul ki, hogy a fiúk érdeklődését az olvasás iránt leginkább egy férfi ideál, egy számukra szerepmodellként szolgáló felnőtt férfi keltheti fel. A „Futball találkozása a kultúrával” elnevezésű, kifejezetten a hátrányos helyzetű fiúk megszólítására alapozó német projekt pedig arra a meggyőződésre épül, hogy a futball, a tanulás és a kultúra összekapcsolása sok gyereket motivál, és így elfogadóbbá, érdeklődőbbé válnak a tanulás és az olvasás iránt. Ez utóbbi program bizonyíthatóan jó hatással van a gyerekek tanulmányi előmenetelére és szocio-emocionális integrációjára, valamint a teljesítmény motivációjukra. A PISA vizsgálatok egyértelműen megmutatják, hogy ha elkötelezett olvasóvá válnak a fiúk, jobb teljesítményre képesek, mint a lányok. Az előadásban felvázolt jó gyakorlatok ezen cél eléréséhez járulnak hozzá.

Bajzáth Angéla – Bereczkiné Záluszi Anna – Darvay Sarolta
ELTE Tanító- és Óvóképző Kar, Budapest

A kisgyermeket nevelők és a család kapcsolatának erősítése az I.ECEC nemzetközi projekt eredményeinek tükrében

A koragyermekkori nevelés és gondozás (International Early Childhood Education: ECEC) azért került az Európai Unió érdeklődésének fókuszába, mert bizonyítottan ez az az életkori szakasz, amelyben a nevelés és gondozás minősége a legtöbb esélyt kínálja a hátrányos helyzetű, illetve eltérő kultúrájú gyermekek a felzárkóztatására, illetve inklúziójára. Az I.ECEC projekt (Intercultural Early Childhood Education and Care: Curriculum Design for Professionals) 3 ország (Olaszország, Belgium, Magyarország) 5 intézményének (köztük az ELTE TÓK, és a Józsefvárosi Egyesített Bölcsődék) EU támogatással megvalósuló közös programja. A program részeként a bölcsődei szakemberek interkulturális ismereteinek és kompetenciájának fejlesztésére alkalmas képzési terv készül, amely egy 2019-ben lezárult kontextus- és képzési szükséglet-elemzés eredményén alapszik.

A képzés egyik fontos fókusza a nevelők családokkal tartott kapcsolatának erősítése, amely döntő szerepet játszik a gyermekek harmonikus fejlődésében, az esélyegyenlőség biztosításában, a hátrányos helyzetű gyermekek inklúziójának javításában. A résztvevő egyetemek és bölcsődei intézmények folyamatosan megosztják és fejlesztik ezzel kapcsolatos tapasztalataikat és módszereiket annak érdekében, hogy jó gyakorlatokkal támogassák a korai gyermekkori nevelési-gondozási szolgáltatások eredményességét. Az előadás az interkulturális képzésben részesült bölcsődei gondozóknak a családi literáció területén elért eddigi eredményeit mutatja be.

Kulcsár Marianna

Kecskeméti Corvin Mátyás Általános Iskola Kertvárosi Általános Iskolája

„Látom, hallom, érzem, végre értem!” – Olvasóvá nevelés a drámapedagógia eszközeivel

Kecskeméten egy Klebelsberg Kuno alapította, egy-egy osztállyal működő 8 évfolyamos kis iskolában heti 1 órában 3-8. osztályosoknak drámát tanítok, de a drámapedagógia eszközeit alkalmazom magyar, etika és osztályfőnöki óráimon is. Rendkívül heterogén tanulócsoportokban dolgozom. Egy tanulócsoporton belül az enyhén retardált diáktól az SNI és BTMN-es, a szociális hátránnyal küzdő gyerekeken át az országos tanulmányi versenyeken kiemelkedően teljesítő tanulóig mindenki megtalálható.

Tapasztalataim szerint sok diák nem szeret olvasni, mert olvasástechnikai nehézségei miatt nem érti, amit olvas, nem alakul ki benne a szöveg nyomán a belső kép. Különösen azokra igaz ez, akiknek kicsi korukban a szülők nem olvastak esténként mesét. Az olvasóvá nevelést ezekben a heterogén csoportokban gyakorlatom szerint olyan módszerek szolgálják, amelyek minden gyerek számára élményt nyújtanak, és megkönnyítik a szöveg megértését. Tehát a szövegértés, az élmény befogadása oldaláról közelítem meg a témát. Abból indulok ki, hogy a játék motiváló hatása és a játékos aktív részvétele a tanítási folyamatban hatékonyá teszi az ismeretek megszerzését, elmélyítését. A cselekvésen keresztül megszerzett ismeret azonnal belsővé válik. A befogadóvá váláshoz nélkülözhetetlen a koncentráció, érzékelés, emlékezet, fantázia, kreativitás, empátia. Ezek a kommunikációs készség fejlődésével kölcsönhatásban fejlődnek.

Nevelő-oktató munkámban a drámapedagógia eszközeit használom mindezek fejlesztésére

Előadásomban néhány gyakorlati példát mutatok be: egy gyakorlatsort a koncentráció fejlesztéséhez, Tündérszép Ilona és Árgyélus mesén keresztül az emlékezetet, fantáziát, kreativitást és kommunikációs készséget megmozgató játékokat, valamint Csokonai A Reményhez c. versének feldolgozásához használt dramatikus eszközöket.

3. szekció: Biblioterápia, irodalomterápia

Elnök: Béres Judit (Hunra)

Vass Roland

Szabadszállási ÁMK József Attila Közösségi Ház, Könyvtár és Helytörténeti Gyűjtemény

Legyél Te is diákkönyvtáros!

A Legyél te is diákkönyvtáros! mintaprogram célja, hogy a 2-6. osztályos gyermekek (diákok) megismerkedjenek a könyvtár működésével, bemutassuk nekik a könyvtárosi hivatást, ezzel is segítve a későbbi pályaválasztásukat, valamint a könyvtár népszerűsítése. Mindezek mellett cél még a korábbi szemlélet, sztereotípa – a könyvtáros csak ül és olvas - leküzdésének segítése, bemutatva a könyvtárosi pálya sokszínűségét. Ezen célok érdekében a tanulók először megismerkednek a(z adott) könyvtár állományával, a különböző állományok épületen belüli elhelyezkedésével, megtanulnak önállóan tájékozódni a könyvtárban. Megtanulják a dokumentumokat megkeresni a könyvtári rendszerben, a visszahozott dokumentumokat a polcokra visszahelyezni. Megismerkednek a(z adott) könyvtári rendszer alapfunkcióival, megtanulnak könyvet visszavenni, kiadni, hosszabbítani. A napi könyvtári statisztika (könyvtárossal közös) elkészítése során megismerik a könyvtárakban fontos adatokat, valamint azok feldolgozását. A projektet alkalmazni lehet akár tanóra keretén belül, akár csoportos délutáni foglalkozásokként, valamint egy-egy tanulóval egyéni foglalkozás keretében is.

Tapasztalom, hogy ez a fajta „beavatás” egy fontos felnőtt munkakörbe növeli a gyerekek önbizalmát, fontosság tudatát, önértékét – különösen a hátrányosabb helyzetűeket. Megtapasztaltam, hogy a könyvtár „tekintélye” az ott tevékenykedőket választékosabb beszédre ösztönzi, mint amikor társaik között vannak csak. A program részletes leírása megtalálható a www.azenkonyvtaram.hu weboldalon.

Béres Judit* – Szalai Lilla**

*Hunra, Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

**Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Az irodalomterápiás önismereti csoportok lehetőségei pszichológus, gyógypedagógus és tanár szakos hallgatók képzésében

A 2019-es év tavaszi szemeszterében irodalomterápiás önismereti kurzust tartottunk az ELTE Ilyés Sándor Szakkollégiuma és a PTE BTK hallgatói számára. A résztvevők pszichológus, gyógypedagógus, magyar és matematika szakos, valamint könyvtáros tanár – magyar, idegen nyelv és történelem szakpáros hallgatók voltak. Az ELTE esetében a csoport tagjai első- és másodévesek, a PTE-n pedig végzős, pályára készülő hallgatók voltak. Mindkét kurzus munkamódja és célkitűzésrendszere hasonló volt, önismereti sajátélmény szerzésében és a szakmai személyiség kibontakozásában támogattuk a hallgatókat irodalmi szövegek olvasása és a róluk való élményszintű beszélgetés, valamint kreatív írás segítségével.

A kezdeményezésnek vannak előzményei a hazai és a külföldi szakirodalomban is: Csörsz (2009) az SZTE orvostanhallgatóinak szervezett irodalomterápiás alapú, problémaközpontú tanulást az orvos-beteg kapcsolat témájában. Graham–Pehrsson (2009) mentálhigiénés szakembereknek illesztett az egyetemi képzés végére „bibliosupervision” néven szupervíziós csoportot. Juhász (2016) a KRE-n építette be karriermenedzsment kurzusába az irodalomterápiás önismeretet, jogászok számára. Az egyetemi képzésen kívüli példák: Pecskó (2015) a Máltai Szeretetszolgálat segítőinek tartott irodalomterápiás szupervíziós csoportot. Szakács (2018) pedagógus kollégáinak tartott irodalomterápiás önismereti csoportot a pécsi Szent Mór Iskolaközpontban. Szommer (2018) hátrányos helyzetű, SNI-s és BTM-es tanulókat tanító pedagógusoknak szervezett irodalomterápiás támogató csoportot a Budapest IX. Kerületi József Attila Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskolában.

Előadásunkban bemutatjuk célkitűzéseinket, az érintett témákat, az ehhez használt szövegeket és írásgyakorlatokat, s összefoglaljuk a csoportalkalmak eredményeit. A hallgatói visszajelző kérdőívek alapján hasznos az irodalomterápiás önismereti kurzus és van létjogosultsága a képzés kereteiben. Az egyetemi órarendben az elméleti előadások és szakmai szemináriumok, valamint az írásbeli vizsgák dominálnak, ritkán lehet kortárs csoportban, szóban és személyes súllyal megnyilvánulni, önmagukról, személyes kapcsolataikról gondolkodni, vagy ránézni az egyetemi élet és a pályaválasztás nehézségeire. Egy ilyen csoport otthonosabbá és stresszmentesebben élhetővé teheti az egyetemi életet az alsóbb évesek számára. A végzős pedagógusjelöltek esetében kiemelt szerepet kap a szakmai személyiséggel, a pályával kapcsolatos kételyekkel, dilemmákkal, félelmekkel való foglalatosság lehetőség, a tanítási gyakorlatokra készülés és az ott tapasztalt szupervíziós megbeszélés, önmaguk önreflektívabb, mások építő visszajelzéseitől kísért szemlélése, reflektáltabb elhelyezése a világban és a szakmában.

Fontos eredményeket hozhatna a pályakezdő segítők támogatásában, ha a hallgatók rendszeresen és magas óraszámban részt vehetnének ilyen jellegű csoportokban a képzésük során, hogy ezáltal is kompetensebbé, alkalmasabbá váljanak leendő hivatásukra.

A biblioterápia lehetőségei az oktatásban

Az előadás tárgya a trauma mint téma lehetséges helye a középiskolai irodalomoktatásban és az érzékenyítésben. A fogalom természetesen nagyon tág, hiszen egy autóbalesettől a családon belüli erőszakig széles a skálája az embereket érő traumáknak. Az általam tervezett projektben a traumák egy szűkebb, de társadalmi szempontból igen fontos csoportját: a párkapcsolatban és a családon belüli traumákat, illetve a szexuális bántalmazást vesszük górcső alá irodalmi művek segítségével. Azért választottam ezt a témacsoportot, mert cél, hogy a projektben kidolgozott biblioterápiás foglalkozás sorozat általánosan használható legyen a középiskolákban.¹ Ezért a projektnek társadalmilag, illetve iskolai környezetben relevánsnak, a pedagógusok által pedig könnyen kezelhetőnek, beláthatónak kell lennie. Társadalmi szempontból az iskolák felelőssége nagy abban, hogy milyen ismereteket, megoldási lehetőségeket, programokat, szolgáltatásokat kínálnak diákjaiknak. A statisztikák szerint az erőszak, bántalmazás gyakran megjelenik a tinédzserkapcsolataiban, tízből kilenc fiatal szenvedett már el szóbeli vagy lelki erőszakot, közülük 32% rendszeres bántalmazásnak van kitéve. A lányok 75%-a, a fiúk 50%-a élt már át párkapcsolati erőszakot (Köberlein, 2008). A bántalmazás a jéghegy csúcsa, az alapvető dinamikákat a férfi – női viszonyban, és társadalmi szerepeikben kell keresnünk. A trauma mint téma tehát jelen lesz a projekt során, azonban új értelmezési keretbe helyezve, nevezetesen, hogy a társadalmon belül hogyan jelenik meg a férfi és a nő, milyen hatalmi dinamikák hatják át a kapcsolataikat, milyen sztereotípiák, elvárások jelennek meg velük kapcsolatban. A projekt célja, hogy a diákok szembe-süljenek azzal, hogy „a nemek közötti viszony jelentős mértékben társadalmi meghatározottságú.”²

A tankönyvek és a tantervek értékes anyaggal szolgálnak arról, hogy az iskola és az oktatás hogyan viszonyul a társadalmi nemek konstrukciójához. A tankönyvekben található látens ismeretanyag nagyban hozzájárulhat a nemi sztereotípiák átörökítéséhez, amennyiben a pedagógusok nem viszonyulnak érzékenyen és tudatosan a témához. Értelmezési keretként a feminista neveléstudomány és pedagógia módszereit, elveit veszem alapul. A feminista pedagógia érdeklődésének középpontjában a társadalmi nem, a tudás konstruálásának folyamata³, a hatalom működés módja áll. Tagadja, hogy a tudás semleges, és azt vizsgálja, hogy milyen működésmódokon keresztül jön létre, mely csoportok érdekeit szolgálja, és mely csoportokat zár ki. Ezért az előadásban érintem Pethőné Nagy Csilla és Fűzfa Balázs középiskolai tankönyveinek feminista megközelítésű elemzését.

Az általam kidolgozott projekt során a diákok konferenciát szerveznek, amelyet előkészítő szakasz előz meg. Ekkor a diákok biblioterápiás szemléletű foglalkozásokon vesznek részt, amelynek központi eleme egy irodalmi mű. A fókusz a befogadón van. A saját, személyes tapasztalatok, vélemények nem másodlagos tényezőként vannak jelen, hanem a foglalkozások alapját képezik. A dialógusok kialakulása, a másik meghallatása, a közös jelentésteremtés a biblioterápiás szemléletű irodalomórák alapvető jellemzője.

---

¹ Hiszek Neked! Egyesület keretein belül

² THUN Éva: A neveléstudományi és Oktatástudományi paradigmákról. A társadalmi nemek elméleti keretbe foglalva. www.hier.iif.hu/hu/letoltes.php?fid=tartalomsor/657 [2018.10.8.]

³ KERESZTY Orsolya: A társadalmi nem (gender) mint a kutatás tárgya a pedagógiában. www.hier.iif.hu/hu/letoltes.php?fid=tartalomsor/658 [2018.10.8.]

A nemi sztereotípiákat és erőszakot feldolgozó program nyolc modulból áll, ezeken felül pedig egy kezdő és egy záró alkalomból. A modulok a következők: 1. Figyelemmodul; 2. szeretetteljes érvelés modul; 3. Mesés céljaink modul; 4. Nemi sztereotípiák modul (Robert Merle: Védett férfiak, Maja Solar: Jellemző, hogy nem természetes); 5. Egy bántalmazó kapcsolat dinamikája (Szabó Magda: A Danaida); 6. Szexuális erőszak (Rakovszky Zsuzsa: A kígyó árnyéka); 7. Nők elleni erőszak, áldozathibáztatás (Sofi Oksanen: Tisztogatás); 8. Hogyan tartsunk jó előadást?

Az általam már megszervezett projekt és a diákok konferenciáján szerzett tapasztalatok alapján vázolom, milyen lehetőségek kínálóznak a biblioterápiás szemléletű irodalomórák beemelésére a közoktatásba.

Csorba Simon Eszter

Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár

„Ugyanolyan ember vagyok, mint te” – az irodalomterápia szerepe a fiatalok fogvatartottak és a gyermekotthonokban élő kamaszok rehabilitálásában

Mára kurrens problémává vált a bűnözés, ezzel együtt a büntetéssel kapcsolatos nehézségek, kérdések és megoldások, amelyeknek hatására az eddig zárt intézményrendszerek széles körű társadalmi nyilvánosságot kaptak. A jelen előadás alapját személyes és szakmai tapasztalatok képezik, amelyeket fiatal elítélteknek és gyermekotthonban élő kamaszoknak tartott biblioterápiás foglalkozásaimon szereztem a pécsi Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében, illetve a szigetvári, valamint a baranyai gyermekotthonban.

A biblioterápia beemelése a börtön- és gyermekotthon programokba azon a felismerésen alapul, hogy az elítélt társadalmi kudarcaiban kulcstényező lehet érzékelési, észlelési képessége. Minden szocioterápiás és művészetterápiás foglalkozás a résztvevők „érzékenyítését” tűzi ki célul, annak reményében, hogy sikerül javítani azokon a részben vagy teljesen hiányzó készségeken és képességeken, amelyek az elítélteknek a társadalom számára elfogadható formában gyakorolt életviteléhez és az egészséges személyiséghez szükségesek. Ha az elítélt megtanulja differenciáltan szemlélni az őt körülvevő problémákat, lehetőségeket, akkor a percepció, kognitív és szociális készségeiben is változás megy végbe. Ebben a változási folyamatban segíthetnek a csoportos foglalkozások. Miközben tudjuk, hogy csodát nem tehetünk ezekkel a fiatalokkal, hiszen a kialakult személyiség mindenestől aligha megváltoztatható, a személyiségstruktúra hangsúlyai átrendezhetőek, ami már elég lehet a normális életvitelhez, illetve a társadalom által elfogadott célokra irányuló cselekvésnek, az elindulásnak a társadalomba való visszailleszkedés irányába.

Meggyőződésem, hogy a biblioterápiának egyre nagyobb szerepe van az oktatásban és a társadalmi nevelésben. Előadásomban bemutatom a tapasztalataimon keresztül, hogy milyen funkciója lehet az irodalomterápiának ezeken a speciális területeken.

Hamvas Péter

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Shakespeare XXXIII. szonettje biblioterápiás szemszögből

Előadásom első felében bemutatom, hogyan kerültem kapcsolatba Shakespeare XXXIII. szonettjével. Egyetemi éveim alatt Bóta László tanár úr szakdolgozójaként foglalkoztam a szerkesztett kötetkompozíciókkal, azon belül a betű–szám átváltáson alapuló ún. gematriával. Különösen a reneszánsz és barokk irodalom kedvelte ezt a költői rejtjelezést, amelynek nyomait tanár úrral Shakespeare szonettjeiben is kerestük. Így került a látókörömbe a XXXIII. szonett, melynek már sorszáma is szembetűnő, hiszen a keresztény hagyomány szerint Krisztus életkora volt ez keresztthalála idején. A szakirodalomban felbukkan egy olyan magyarázat, amely szerint az isteni gyermek halálának motívumát a költő saját fia, Hamnet halálával állítja párhuzamba, és a szonett keletkezése szorosán összefügg a fiú halála miatti gyászálménnyel. Az erre vonatkozó elemzéseim új értelmet nyertek, amikor magam is átéltem azt a megrázó tapasztalatot, hogy saját gyermekemet, hatéves kislányomat kellett elgyászolnom. Az irodalomtörténeti kutatásaim számos kérdést, ellentmondást hoztak felszínre, ám saját gyászálményem ezeket új perspektívába helyezte, az „itt és most” biblioterápiás helyzetében a szöveg szubjektív jelentéseit tárták föl számomra. A „miért írta meg a költő a verset?” kérdése helyett a „mit üzen nekem a vers itt és most?” kérdését szegeztem nekem a szöveg. E gyászálmény során határoztam el, hogy a szövegek e másfajta, terápiás olvasásával fogok foglalkozni – úgy próbálok gyógyulni, hogy másoknak segítek. Előadásom második részében a szonettet mint az emocionális írás dokumentumát elemzem, majd bemutatom, hogy miképpen alkalmaztam az emocionális írás terápiás módszerét magamon a szonett újrafordítása segítségével.

Galuska László

Neumann János Egyetem Pedagógusképző Kar, Kecskemét

A mágia és a könyvek (a fantázia forrásai)

Előadásomban a fantasztikus irodalom egyes irányzatainak (pl. az okkult és a high fantasy) előzményeként áttekintjük azokat a főként középkori mágikus irodalmi anyagokat, könyveket, amelyek meghatározták a középkor gondolkodását, majd később eszközként és kliséként megjelentek a XIX-XX. században kibontakozni kezdő fantáziailrodalomban.

Az emberiség minden kulturális megnyilvánulása elválaszthatatlanul kötődik a könyvek univerzumához. Így van ez a mágia esetében is, amely ősvallás ugyan, de az írásbeliség megjelenése után is gyakorlat, és az emberi gondolkodásban rögzült sémarendszerré vált. Soha nem tudtunk lemondani igazán arról, hogy megpróbáljuk a befolyásunk alá vonni, és irányítani az ismeretlen erőket. Ezt teszi a gyermek, amikor énekel a katicabogárnak vagy a napnak, s amikor „cselekvésre” bírja őket (a bogár elröppen, a nap kisüt), elégedetten úgy véli, hogy dalocskája eredménye mindaz, ami történt. De ugyanezt teszi a felnőtt is, amikor lekopog valamit, keresztet vet, vagy péntek tizenharmadikán varázsmondókat mormol. A mágia számtalan formában van jelen aktuális környezetünkben is: valójában számtalan olyan dolgot próbálunk irányítani, aminek működéséről fogalmunk sincs: épp ez a mágia lényege. A mágiához kötődik magának az irodalomnak a megszületése is (amennyiben az irodalom fogalmán nem csupán az írott, hanem a mindenféle módon rögzített szövegeket is értjük), az első műfajok valószínűleg a mágikus szertartásokhoz kapcsolódó varázssénekek voltak.

Az írásbeliséggel a mágikus szövegek és tanítások bekerültek az írott anyagokba, így a „magas” irodalom részévé váltak. A korszak, amit előadásunkban áttekintünk, a mágiát még a liturgikus, ill. a paraliturgikus kultúra részeként szemléli, és ennek megfelelően kezeli. Majd a középkor végén, a reneszánszban és a kora újkor gondolkodásában „válik le” a mágia a szakralitás „hivatalos” gyakorlatáról, és megy át a titkok, az okkult tanok és az ezotéria területére. Innen pedig már csak egy ugrás a fantasztikum irodalom világa.

4. szekció: Az irodalomtanítás módszertana

Elnök: Dobszay Ambrus (Hunra)

Tölgyessy Zsuzsanna

Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Vitéz János Tanárképző Központ, Esztergom

Alkalmazott dráma, avagy hogyan használom a drámás eszközöket a gyermek- és ifjúsági irodalom tanításakor

Módszerem alapját Debreczeni Tibor befogadóközpontú és Fűzfa Balázs élményközpontú irodalomtanítása adja, miszerint az irodalomtanítás legfontosabb célja önmagam, a világ, és e kettő kapcsolatának megismerése. Az előadás konkrét művekhez kötődően kívánja bemutatni, hogyan lehet eljutni a bemelegítő játékoktól a komplex, önálló fiktív világot létrehozó tanítási drámáig. A módszer lényege az aktivitás, a szerepbe lépés - a gondolkodás, a megértés, az átélés cselekvésbe ágyazott módja.

Varró Dániel verseihez könnyedén kapcsolhatók nyelvi játékok, melyek a ritmusra, rímre épülnek, és a beszédművelés szolgálatába állíthatók. Irodalmi mű inspiráló erő lehet, és fantáziajáték alapját adhatja: például találjuk ki együtt a mi sosemvolt-delegyen ünnepünket Darvasi László *Trapítai* regényében leírt sajátos ünnepek ihletésére. Alkalmazott drámaként az irodalmi művek feldolgozásakor a drámás eszközök használata mélyítheti el a művel való találkozást. Például Ljudmila Ulickaja *A papírállatok* című gyerektörténete kapcsán a szerző által rögzített történet előzményeit és utóéletét állóképekkel, belső hangokkal, gondolat kihangosítással vizsgálhatjuk. Az Otfried Preußler *Krabat* ihlette tanítási drámában a csoport tagjai egy XVI. századi falu malmában fogva tartott molnárlegények szerepében próbálnak a gonosz agresszivitás világából kitörni. A játszókat védelmező kerettávolság használatával a pszichodráamához közelít a David Williams *Gengszternagyi* című gyerekkönyvét feldolgozó foglalkozás, a könyvekből eljátszott jelenetek értelmezésével, átrendezésével a célból, hogy nagyító alá vegye a *családon* belüli kapcsolatok érzékeny hálóját.

<https://mersz.hu/kiadvany/352/dokumentum/info>

Csató Anita

Eszterházy Károly Egyetem, Eger

Az irodalomóra kereteinek kitágulása. Esztétikai és erkölcsi nevelés az amerikai kortárs irodalom segítségével (John Green: Papírvárosok; Teknősök végtelen sora)

A helyesen megválasztott kortárs irodalmi alkotások beemelésével az oktatásba olyan kaput nyithatunk meg a diákok előtt, melyen keresztül ismerős világba csöppenhetnek, saját korosztályuk kérdéseivel, problémáival találkozhatnak, kapaszkodókat kereshetnek mindennapi életükhöz.

Előadásomban John Green, kortárs amerikai szerző két regényének, a *Papírvárosoknak*, valamint a *Teknősök végtelen sorának* középiskolai keretek között történő feldolgozásával foglalkozom. Green regényei a 15-18 éves korosztályt szólítják meg, elsősorban őket érintő problémákat tárgyalnak, melyek a középiskolai etikaoktatásnak is fontos témáit képezik. Ilyen témakör például a kapcsolatok etikája, a párkapcsolat és a szerelem, a kisebbség és többség viszonya stb.). Véleményem szerint a középiskolai etikaoktatás és irodalomtanítás közötti tantárgyi koncentráció erősítése nemcsak a diákok irodalom iránti érdeklődését fokozhatja, hanem az erkölcsi gondolkodás fejlődéséhez is hozzájárulhat.

Előadásomban így elsődlegesen arra szeretnék rávilágítani, hogyan emelhető be a kortárs irodalom tanítása az etikaoktatásba, s ezáltal hogyan fejleszthető a diákok esztétikai és erkölcsi érzéke, miközben remélhetőleg kedvet ébresztünk a kortárs irodalom olvasásához.

Goda Beatrix

Oktatási Hivatal, Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest

Silent book, avagy a szöveg nélküli képkönyvek szerepe az olvasóvá nevelés folyamatában

A szöveg nélküli képkönyvek univerzálisan érthetőek, akár csak a zeneművek vagy a képzőművészeti alkotások. Megfelelő eszközei lehetnek az olvasóvá nevelésnek, az anyanyelvi és az idegen nyelvi nevelésnek, a beszédfejlesztésnek, a gondolkodásfejlesztésnek és a fogalmazástanításnak. Szerepet játszhatnak a vizuális nevelésben, de emellett számos egyéb képességet fejleszthetnek, melyeket könyvtári, iskolai könyvtári foglalkozásokon, de a közoktatás keretein belül is alkalmazhatunk. Multikulturális vagy többnyelvű közösség számára is egyaránt alkalmasak.

Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum munkacsoportja külső szakértők bevonásával a téma nemzetközi szakirodalma alapján képkönyves könyvtári foglalkozásokat tart gyermekeknek (óvodásoknak, kisiskolásoknak, kamaszoknak) és felnőtteknek. A foglalkozások a képi metaforák, szimbólumok és az általuk közvetített történet közös feldolgozásán alapulnak. A folyamat során a résztvevőket arra ösztönözzük, hogy önálló jelentésteremtő gondolkodásuk minél összetettebb legyen. A foglalkozásokon szerzett tapasztalatokat folyamatosan rögzítjük, kidolgozzuk az egyes korosztályoknak megfelelő módszertani alapokat és válogatást készítünk a feldolgozásra ajánlott képkönyvekből.

Herédi Rebeka

Eszterházy Károly Egyetem Doktori Iskola, Eger

A mesék és a tanulói aktivitás kapcsolata az olvasóvá nevelés kérdéskörében

Az olvasóvá nevelés komplex folyamatot foglal magában. Ahhoz, hogy ez a komplex folyamat meg tudjon valósulni, különböző készségeknek, képességeknek megfelelő fejlettségi szintet kell mutatniuk. Az egyik ilyen kognitív tevékenység a szövegértés, vagyis különböző típusú szövegek értő, értelmező olvasása.

Lénárd Ferenc Képességek fejlesztése a tanítási órán című könyvében kifejti, ahhoz, hogy egy képesség megfelelően tudjon fejlődni, szükség van arra, hogy a tanuló olyan tevékenységformákhoz nyúljon, amelyek lehetővé teszik az adott képesség fejlődését. Ebben a situációban a tanuló aktívan részt vesz a tanulási folyamatban, annál az egyszerű oknál fogva, hogy használja a szövegértéshez kapcsolódó készségeit, képességeit. Előadásom során egy olyan módszert kívánok bemutatni, amely által meg tud valósulni a tanulói aktivitásra épülő szövegértés. Az említett módszer a történeteket, azon belül pedig a meséket hívja segítségül.

5. szekció: Olvasástanítás és -tanulás az iskolától a tanárképzésig

Elnök: Győri János (Hunra)

Fazekasné Fenyvesi Margit

Károli Gáspár Református Egyetem Tanítóképző Főiskolai Kar

Olvasás-írás tanítás fonomimikával

Az olvasás-írás megtanításához háromféle tanítási megközelítés (és ezek kombinációja) áll rendelkezésünkre. A szintetizáló módszer felépítő jellegű, stabil hangképzetet feltételez. Az analizáló módszer lebontó jellegű, a szóalak globális felismeréséből indul. A Meixner módszer nem tekinti a hangképzet kialakulását spontán folyamatnak, ezért leválasztás helyett hangoztatással tölti meg minden hang képzetét tartalommal. Ennek következtében a tanulók nem az adott hívóképet tekintik a hang reprezentációjának, hanem magát a hangot értelmezik önálló képzetként.

A fonomimikára épülő olvasás-írás tanítás abból az elvből indul ki, hogy minden verbális megértést és rögzítést nagyban segíti a gesztusnyelv (Nagy és Fazekasné Fenyvesi, 2018). A betű/hangtanítás gesztusnyelve a fonomimika. További törekvés még egy komplex asszociáció megvalósítására: a hívókép szimbóluma hangjával reprezentálja a tanult hangot, vizuális alakjából a betű alakja levezethető, a fonomimikai gesztus az egészhez kapcsolódva segíti a hang és a betű felismerését, rögzítését.

A fonomimikát, mint módszert, a XX. század elején sikerrel alkalmazták, bár nem ilyen komplex szemléletben. Az elvet megtartva, de az összes szenzoros csatorna szimultán működésére támaszkodva lett új ez a módszer, segítséget nyújtva az olvasás-írás folyamatában valamennyi tanulási nehézség, zavar, értelmi fogyatékoság esetében.

A módszer teljes leírása a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógiai Központ Felsőoktatási Kiadó gondozásában jelenik meg, míg a módszerre épülő, az értelmileg akadályozott tanulók 3-4. osztályos tankönyvét az OFI megbízatása alapján készítjük el Pál- Horváth Rita gyógypedagógussal, a SOFi intézetvezetőjével, és Neer-Méhes Edit szerkesztővel.

Zsigmond István

Neumann János Egyetem Pedagógusképző Kar, Kecskemét

Olvasástechnikai stratégiák mérése

Az utóbbi három évtized kutatási eredményei meggyőzően alátámasztják a metakognitív stratégiák központi szerepét az értő olvasáshoz vezető gondolkodásban. Néhány kutató ugyanakkor rámutat a metakogníció fogalmának kétértelműségére: vannak olyan folyamatok, amelyek néha kognitív, néha metakognitív stratégiaként működnek. Hogyan lehet feloldani ezt a kétértelműséget? A kérdés megválaszolása lényeges, mind az értő olvasásra vonatkozó fejlesztőprogramok, mind pedig a mérési eszközök kidolgozása szempontjából.

Előadásomban bemutatom a Metakogníció Integratív Modelljét (MIM), amely a metakogníció működésének egy javasolt sémája. A modell magába foglalja a metakognícióval kapcsolatos központi fogalmakat (pl. deklaratív, procedurális és kondicionális ismeretek; felülvizsgálás és szabályozás), rávilágítva egyrészt a metakognitív és kognitív stratégiák, másrészt az egyes metakognitív folyamatok kapcsolatára (pl. metakogníció, memória és metamemória). A MIM általános probléma megoldási paradigmába helyezi a metakogníció fogalmának tanulmányozását, és így modellként szolgál egy konkrét problémával vagy megismerési folyamattal kapcsolatos metakognitív működések azonosításakor.

A MIM modell alapján kidolgozásra került az Olvasási Metakognitív Stratégiák Kérdőíve (OMSK), ami az olvasásban szerepet játszó négy metakognitív stratégia tudatos használatához szükséges ismereteket méri. Olyan stratégiai ismeret-összetevőkről van szó, amelyeket az eddigi kutatási eredmények szerint már az elemi osztályos gyerekek is tudnak használni - amennyiben célzottan megtanítták nekik. A kérdőív nagymintás felvétele alapján számított pszichometriai mutatók (pl. konkurens és prediktív érvényessé) arra utalnak, hogy az OMSK megbízhatóan méri az értő olvasásban szerepet játszó metakognitív stratégiák használatát.

Mikulás Gábor

GM Info Consulting Kft.

Eszközök az olvasási motiváció letörésére – és növelésére

Nem egyedülálló eset, hogy egy cél elérésére való igyekezet kontraproduktív elemeket is magában hordoz. Így van ez az olvasásra nevelés területén is.

Emögött részben tévképzetek – vagy legalábbis félígazságok állnak. Az előadásban négyről esik szó. 1. Az olvasás a legfontosabb ismeretszerzési forma (ezzel szemben eredményesebb pl. az eszközök kombinált használata vagy az interaktivitás). 2. Az olvasástanulásért meg kell szenvedni (ezzel szemben az inspirált gyerek maga törekszik a tanulásra). 3. Minél többet olvasunk, annál jobb lesz nekünk (ezzel szemben az átlag napi egy óra feletti olvasás visszaüthet). 4. A gyerek úgysem érti meg az olvasással kapcsolatos összefüggéseket (ezzel szemben a metakogníció eszközei javítják az olvasás eredményességét is).

Néhány, az olvasásra ösztönzés eredményességét és hatékonyságát csökkentő jelenség:

- Az „olvasásnépszerűsítés” nagyon gyakran a jól olvasókat jutalmazza, ami viszont csökkenti a jutalmazottak motivációját.
- A nem, vagy gyengén olvasókra ritkán figyelnek a kampányok; így sok olvasáskampány hozzájárul a közösség szétszakadásához, a vallott és gyakorlott értékek közötti űr növekedéséhez.
- Gyakran hiányos használó-ismeret (főként fikciós témák), fókuszban a mennyiség és a kitalálók szerinti minőség; kevés a kreativitás, szokatlan tartalom, váratlan kapcsolat.
- A célként (azaz nem eszközként) kezelt olvasás szintén a rövid távú érdekeket szolgálja.
- Nincs, vagy alig publikus eredményesség- és hatékonyságmérés.
- A projektek során gyakran kétes a szakmaiság, a hangsúly a pénzköltésen van.
- A projektekben a vallott értékeken a hangsúly (→mennyiség, látvány) – szemben a gyakorlati stratégiai előnyökkel.
- Gyakori kényszerkampányok: pl. a TÁMOP-ban vállalni kell valamit akkor is, ha a vizesblokkot kellene felújítani.

Viszont a hazai társadalmi értékrendben van hangoztatott értéke az olvasásnak.

3. Javaslatok hazai és külföldi példák alapján
4. Különböző intézmények közös kampányai hatékonyak
5. Az olvasásról való szép szöveg (push marketing) ne terelje el a figyelmet annak lényegéről (nyerő: push-pull)
6. Több inger együttes hatása tűnik nyerőnek; több, egymást kiegészítő tevékenység) N.b.: az Alzheimer-betegség hatásai is csökkenthetők; könyvtárosként foglalkozunk kevesebbet a könyvekkel és többet az olvasókkal: több és színesebb foglalkozás, tevékenység kell
7. Olvasásmennyiség helyett -minőségre törekedj
8. Mérés, visszacsatolás: „amit nem tudsz mérni, nem tudod menedzselni!”
9. Gyűrjőzz fel a gyengén olvasókra (módszertan megtanulása).

Az előadás részben a www.kithirlevel.hu 18 évének főként könyvtári témájú sajtószemléjén alapul.

Kispál Dániel

Eszterházy Károly Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskola, Eger

Magyartanár szakos hallgatók irodalomtanításra vonatkozó nézeteinek vizsgálata

Az utóbbi években megszorodtak azok a vizsgálatok, amelyek fókuszában a közoktatásban tanító pedagógusok nézetei állnak. Bebizonyosodott az is, hogy nem csupán a tanárok lexikai tudása, módszertani kultúrája van nagy hatással a tanulók képességeinek fejlődésére, annak irányát, kiterjedését egy-egy területtel kapcsolatos pedagógusi attitűd is jelentős mértékben befolyásolja.

Az irodalomtanítással kapcsolatos nézetek közül kiemelkedőnek gondolom a pedagógusok kortárs irodalomhoz való hozzáállását, irodalom felfogását, irodalomelméleti jártasságát, ami a különféle műelemzések kapcsán nem csupán a gyerekek interpretációs stratégiáit fejleszti és határozza meg, de nagymértékben befolyásolja magáról az irodalomról, az irodalom mibenlétéről való gondolkodásukat, ezáltal pedig olvasási szokásaikat is.

Jelen kutatásomban azt vizsgálom (félleg strukturált interjúkkal), hogy az Eszterházy Károly Egyetemre bekerülő, magyartanár szakon tanuló pedagógus hallgatók irodalomtanítási nézeteinek melyek a sarkalatos pontjai, illetve ezek milyen rokonságokat és különbségeket mutatnak egymáshoz viszonyítva.

Molnár Edit Katalin* – Tary Blanka**

* Hunra, Szegedi Tudományegyetem Neveléstudományi Intézet

** Szegedi Tudományegyetem Neveléstudományi Doktori Iskola

Leendő és végzett tanárok anya- és idegennyelvi olvasási tevékenységei

Bár a műveltség fogalmába beleértjük az olvasottságot és tájékozottságot, s az iskolázással ezt mindenki számára hozzáférhetővé kívánjuk tenni, viszonylag kevés adat áll rendelkezésre arról, hogy a magyar pedagógusok – e cél elérésének kulcsszereplői – mit, mennyit és hogyan olvasnak, milyen olvasónak tartják magukat. Egy nagyobb projektben on-line kérdőívvel erről gyűjtöttünk adatokat 2018-ban. A hasonló hazai vizsgálatok művelődésszociológiai indíttatásúak, tipikusan az anyanyelvi irodalmi műveltség leírását célozzák. A jelen előadásban pedagógiai szempontból elemezzük tanárjelöltek és tanárok különböző motívumokhoz kapcsolódó, illetve anya- és idegennyelven történő olvasásának gyakoriságait. A mintát N=329 személy alkotja; egy magyarországi nyelviskola tanárait és egy nagy magyar egyetemen első vagy többedik tanári (egyetemi/mester szintű) diplomájukat szerzőket kértük részvételre. A megcélzott olvasási motívumok a közéleti tájékozódás (hírek); a kapcsolattartás (e-mail, közösségi média); élménykeresés (szépirodalom) és szakmai fejlődés (szakirodalom olvasása). Az ezekhez kapcsolódó olvasási tevékenységeik gyakoriságát ötfokú intenzitásskálán jelölték a résztvevők, az ismert idegen nyelvek tudásszintjét pedig háromfokú skálán. Az idegennyelv-tudás mutatójával több nyelv esetén a legmagasabb szintjét választottuk. Bár a tanárjelöltek és a végzett tanárok almintájának nyelvismerete (a nyelvek száma és legmagasabb szint) nem különbözik, az idegennyelvi olvasási mintázataik szignifikánsan eltérnek. Magyar nyelvű szövegek olvasásában ugyanakkor nem mutatkozik különbség közöttük. Az idegennyelv-tudás szintje szerint képzett alminták között – a várt eltérő idegennyelvi mintázatok mellett – váratlan magyar nyelvi olvasási különbségek is föltáruznak. Az idegen nyelvet felsőfokon bírók almintáján az azonos motívumhoz tartozó magyar és idegen nyelvű olvasási tevékenységek gyakorisági eloszlásai szignifikánsan különböznek. A kétszakosságból fakadó helyzetet hat almintára képzésével kezeltük: így különválasztottuk a magyar szakot; az idegen nyelvi szakot; a magyar és idegen nyelvi szakpárt végzetteket; illetve az ilyen képzésben nem részesült bölcsész, természettudományos és egyéb szakosokat. A nyelvi és irodalmi tanulmányokat folytató, illetve nem folytató alminták összehasonlításakor a közéleti tájékozódás és a kapcsolattartás céljából folytatott magyar nyelvű olvasás gyakorisági eloszlásaiban nem jelentkezik eltérés, ám a többi változó esetében eltérő mintázatokkal találkozunk. A magyar és az idegennyelv szakosok eloszlásai szintén szignifikánsan különböznek egymástól egy változót, az anyanyelvi társas kapcsolattartás céljából történő olvasást kivéve. A magyar és idegen nyelv szakpárt végzők gyakorisági mintázatai inkább az idegennyelv-szakosokéhoz hasonlítanak. Eredményeink felhívják a figyelmet a hazai tanárképzés olvasáspedagógiai lehetőségeire és feladataira a szokásformálásban, motívumfejlesztésben.

6. szekció: Idegennyelvi, zenei, irodalmi és digitális műveltség

Elnök: Werner Ákos (Hunra)

Lipóczyné Csabai Sarolta

Neumann János Egyetem Kecskemét

Irodalomolvasás az idegennyelv-tanításban – elméletek, tézisek, impulzusok

Az irodalom helye az idegen nyelvek oktatásában az évek során módosult. Ennek oka egyrészt az idegen nyelvek oktatásának módszereiben keresendő, amelyek az idők folyamán változtak, fejlődtek, mindig a társadalmi igényekhez igazodtak. Minden egyes nyelvoktatási tendenciának megvan a saját nézete az irodalom szerepéről, és így saját érvekkel rendelkezik az irodalom felhasználása mellett és ellen az idegen nyelv tanításában. De befolyásolta az irodalom szerepének erősödését az irodalomtudomány paradigmaváltozása is, amelynek következtében megváltozott az irodalomdidaktika is.

Előadásomban a német nyelvű – elsősorban német és osztrák - szakirodalom alapján ismertek tartalmi, nyelvi és módszertani-didaktikai érveket az irodalmi szövegek nyelvoktatásban való használata ellen és támogató véleményeket az irodalmi szöveg felhasználása mellett. Idézek többek között Bernd Kast, Jürgen Koppensteiner, Gerhard Neuner, Hans Huhnfeld, Alois Wierlacher, Dietmar Rösler kutatásai alapján közzé tett megállapításokat, majd saját véleményemet, tapasztalataimat és didaktikai- módszertani javaslataimat fejtem ki.

A korszerű felfogás – amellyel messzemenőig egyetértek – a 80-as és 90-es években létrejött és mára felerősödő interkulturális szemléletű nyelvoktatás, amely az irodalmi szöveget felhasználja az idegen kultúra megismertetéséhez, megértéséhez.

Ebben a folyamatban az olvasót kíváncsivá kell tenni, mert a kíváncsiság egyben motivációt jelent. Az olvasmányoknak összhangban kell lenniük a nyelvet tanulók korával és nyelvi felkészültségével. Építeni kell a korszerű befogadás-elmélet alapjaira, amelyek szerint az irodalmi mű olvasása során a különböző olvasók más-más előismereteket mozgósítanak, így a befogadókban az irodalmi szöveg jelentése is bizonyos eltéréseket mutathat.

Az irodalmi művek feldolgozása során pedig – szövegelemzés helyett - a tevékenységközpontú és produktív módszerek tárházából választhat az oktató és az olvasó.

Berente Anna

Neumann János Egyetem Pedagógusképző Kar, Kecskemét

Az angol szókincs és a digitális eszközhasználat összefüggésének vizsgálata 10-12 éves tanulók körében

Az általános iskolai angol nyelvoktatás fő célja az angol nyelv megszerettetése, megismerése és élményt adó megértése. A Nemzeti Alaptanterv hangsúlyozza a tantárgyközi integráció jelentőségét, mivel az idegen nyelvvel való foglalkozás olyan ismeretekkel, tapasztalatokkal gazdagíthatja a tanulókat, amelyeket más tantárgyak keretében is hasznosítani tudnak. Napjainkban egyre nagyobb szerepet kap a digitális kompetencia, hiszen a digitális eszközök használata idegen nyelven is az információszerzés és információcsere korszerű és hatékony eszköze. A magyarországi angol nyelvi mérések részben a szókincs fejlődésére koncentrálnak, mivel a szókincs elengedhetetlen része az olvasott szöveg értésének. Az eredmények szerint az 5-7. évfolyamokban jelentősen bővül a tanulók szókincsa (Vidákovich és mtsai, 2013). Keresztmetszeti kutatásunk célja általános iskolás 10-12 éves diákok angol szókincsének vizsgálata és mérése. A teszt kialakításakor kutatásunkban az angol nyelv tantárgyi-tantervi szempontból a szókincsre vonatkozó explicit tudást vizsgáltuk. Az általános iskolások számára 40 itemből álló tesztet fejlesztettünk ki, melyek elérhetőek az eDia (elektronikus diagnosztikus mérési rendszer) felületén. Előadásomban ismerttettem a felső tagozatos tanulók számára készített saját fejlesztésű kérdőívet, valamint a vizsgálat során alkalmazott mérőeszközt. A két komponens eredményeinek statisztikai elemzésével átfogó képet szeretnék nyújtani a 10-12 éves gyermekek digitális eszközhasználatáról és angol nyelvi képességeiről, valamint a háttérváltozók nyelvi képességekre gyakorolt hatásáról. A kutatás eredményei hozzájárulhatnak ahhoz, hogy részletesebben megismerjük a diákok idegen nyelvi képességeit, segít olyan digitális eszközöket találni, amelyekkel a tanulókat még inkább motiválhatjuk az angol nyelv tanulására, ezáltal is elősegítve szövegértési képességeik fejlődését.

Csontosné Buzás Zsuzsa

Neumann János Egyetem Pedagógusképző Kar, Kecskemét

Zeneiskolás tanulók kottaolvasási képességének vizsgálata online tesztkörnyezetben

Kutatásunkban a zenei műveltség egyik alapvető komponensét, a kottaolvasás fejlettségét, valamint az orientációs képességgel való kapcsolatát vizsgáltuk online diagnosztikus tesztkörnyezetben 9–14 éves zeneiskolás tanulók bevonásával (n=204). Saját fejlesztésű mérőeszközünkkel a dallamolvasás, a ritmusolvasás, a zenei hallás fejlettségéről, valamint a zenei szimbólumok és fogalmak ismeretéről alkottunk képet. Az orientációs képesség vizsgálatára szintén saját fejlesztésű mérőeszközt alkalmaztunk. A kottaolvasás a negyedik és a hatodik, valamint a hatodik és a nyolcadik évfolyam között szignifikánsan fejlődik. A dallamolvasás, a ritmusolvasás, a zenei hallás, valamint a zenei szimbólumok ismerete szignifikánsan összefügg a kottaolvasás fejlettségével. Az orientációs képesség és a kottaolvasás között szintén szignifikáns korreláció mutatható ki. A zeneiskolai tantárgyak közül a zenetörténet és a zenekar érdemjegyei állnak legszorosabb kapcsolatban a kottaolvasás fejlettségével. A szolfézs tantárgy tevékenységei iránti tanulói attitűd vizsgálata alapján pedig az éneklés és a zenehallgatás szignifikáns korrelációja mutatható ki. A szülők iskolai végzettsége és a kottaolvasás fejlettsége között nem találtunk összefüggést. Az elméleti jelentőségén túl kutatásunk hozzájárulhat a kottaolvasást segítő fejlesztő programok kidolgozásához.

Csontosné Buzás Zsuzsa

Neumann János Egyetem Pedagógusképző Kar, Kecskemét

A szemmozgáskövetéses vizsgálatok szerepe a kottaolvasási képesség megismerésében

A kottaolvasás képessége, folyamata, stratégiái, ezek fejlődése és összefüggései az énekléssel, vagy a hangszeres játékkal keveset kutatott terület. Az eye-tracking lehetőséget nyújthat mind a kottaolvasás modellezése, mind pedig a pedagógiai gyakorlatban a diagnosztika és az értékelés terén (Steklács, 2014). A nyelvhez hasonlóan a zene is különböző szerkezeti elemekből áll (hangokból, hangközökből, akkordokból, vagy hangsorokból), melyek hierarchikus sorozatokba szerveződnek. Mind a nyelvi, mind a zenei folyamatokban jelen vannak a szintaktikai elvárások (Lerdahl és Jackendoff, 1983), tehát a zenei nyelvtan ismerete hozzájárul a sikeres szövegértéshez. 2013 és 2015 között három szemkamerás vizsgálatot folytattunk Magyarországon, Németországban és Luxembourgban. A szemmozgásos vizsgálatok során általános iskolás és zeneiskolás 10-16 éves diákok (N=78) ritmus-és dallamolvasási képességeit vizsgáltuk Kodály Zoltán kottaolvasási gyakorlatainak segítségével. A példák ritmus-és betűkottával, illetve ABC-s hangokkal voltak lejegyezve. Kodály Zoltán olvasógyakorlatait speciális kutatási területekre (AOI-kra) osztottuk, pontosabban kétszer négy ütemre, tehát két fél periódusra, majd további kétütemes motívumokra. Kutatásunkban úgy találtuk, hogy a gyakorlatok zenei szerkezetei meghatározóak, a diákok kottaolvasását megkönnyítik. A kutatási eredményeink szerint a zenei mintázatok és a zenei szöveg jellegzetességei erősen befolyásolják a fixációk időtartamát. A vizsgált nyolcütemes olvasógyakorlatokban azt találtuk, hogy valamennyi vizsgált csoportban és korosztályban a fixációk száma kétszer annyi az első szakaszban, mint a következő ütemeken, mivel a tanulók számára azok már ismerősek, mind formában, ritmikában és a dallamban. A hőtésképek alapján meghatározható, hogy hol történik a fixáció a különböző zenei anyagokban, illetve, hogy melyek azok a részek, amelyek problémát okoznak a gyerekeknél kottaolvasás közben.

Dudás Eleonóra

Líra Zeneiskola, Szentés

Felső tagozatos tanulók hangszerismeretének vizsgálata online tesztkörnyezetben

A tanulók zenei műveltségének fejlesztése az általános iskolai ének-zenei és a zeneiskolai szolfézs oktatás egyik központi feladata. Az ének-zenei nevelés elsődleges élményforrása a közös éneklés, zenélés, illetve az elmélyült zenehallgatás. A hangszerek az első évfolyamtól jelen vannak az ének-zene tanórákon, és bemutatásra kerülnek zenehallgatási anyagok formájában is. A zenehallgatásnak számos transzferhatása ismert. A hangmagasság megkülönböztetésének képessége, vagy a dallamkontúr észlelésének képessége a beszéd elsajátításában is nélkülözhetetlen. A zenei és korai olvasási képességek közötti kapcsolatot vizsgáló kutatások szerint jelentős a kapcsolat a zenei hallás és a fonológiai tudatosság között. Ezért is tartom fontosnak e terület vizsgálatát. Kutatásom célja zeneiskolás és általános iskolás diákok hangszeres ismereteinek vizsgálata és mérése, elsősorban Kodály Zoltán zenepedagógiai koncepciója alapján. Kutatásomban az ének-zene tantárgyi-tantervi szempontból a zenei elemek közül a Nemzeti Alaptanterv által javasolt hangszerekre, hangszercsaládokra (vonós, fúvós, ütős, népi hangszerek), valamint a különböző énekkartípusokra (vegyes, gyermek, női és férfikórus) vonatkozó tudást vizsgáltam egy általam kifejlesztett teszt segítségével. Kutatásom eredményei hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a tanulók hangszerismerete még jobban elmélyüljön, és az iskolai zenehallgatás mellett lehetőséget találjanak és motiváltak legyenek az élő zenehallgatásra, a hangverseny-látogatásra is.

Mátrai György

Líra Zeneiskola, Helvécia

A zenei műveltség és összetevőinek vizsgálata általános iskolás tanulók körében

Jorgensen (1981) határozta meg a funkcionális zenei műveltség kifejezést, ami azt a minimális szintű zenei képességet jelenti, amely lehetővé teszi a tanulók számára, hogy zeneműveket bemutathassanak. A funkcionális írástudásra enkulturációs folyamatként is tekinthetünk, melyben az iskolai műveltséghez köthető tantervi szempontokat úgy tervezik meg, hogy azok kulturális eseményekre, tevékenységekre, valamint életszerű kontextusokban, speciális célokra használt autentikus szövegtípusokra hasonlítsanak, kiemelve a társadalmi interakciót és az együttműködésen alapuló jelentéskonstrukciót (Linnakylä, 2007). A zeneoktatás egyik legfontosabb célja, hogy a funkcionális zenei műveltséget fejlessze egyéni vagy csoportos (kórus, kamarazenei vagy zenekari) fellépések segítségével. Az elmúlt évek zenetanulással kapcsolatos külföldi és hazai attitűdvizsgálatai azt mutatják, hogy a zenetanulás más művészeti ágakkal összehasonlítva népszerűtlenebb. Harland és mtsai 1994 és 1996 között Angliában végzett vizsgálata szerint a középiskolás tanulók körében a zenetanulás a legnépszerűtlenebb terület (Harland és mtsai. 2000). Kutatásunkban általános iskolás felső tagozatos tanulók (N=104) zenei műveltségét, illetve annak összetevőit, például a tanulók klasszikus és könnyűzenével kapcsolatos attitűdjét vizsgáltuk. Kutatásunk eredményeként szeretnénk feltérképezni a zeneoktatás iránti kedvezőbb attitűd kialakításának lehetőségeit a felső tagozatos tanulók körében.